

Edebiyat

Bilal KEMİKLİ

Hz. Hüseyin (r.a)'in Kabri

ŞEHİT, AŞK ŞEHİDİ VE ŞÂH-I ŞEHİT

“Hakikî anlamda sırça saray âşığın gönlüdür. Her şey gönülde başlar, gönülde devam eder ve gönülde biter. Bu itibarla aşka düşmek, şahâdet şerbetini içmekten başka bir şey değildir.”

Divan şiirinde “*şehit*” mefhumu dikkat çeken mazmunlardan birisidir. Şehit, her şeyden önce Allah yolunda yapılan bir savaş veya verilen bir mücadele esnasında ölen kişidir. İnsanın ne zaman, nerede ve ne şekilde öleceği bilinmez, bu da onun ölüm şekillerinden biridir; ancak kutsal ölümdür. Nitekim bu ölümü tadanlar, sorgusuz sualsiz cennete girecektir. Cennet, her şeyden önce, kavuşma ve Cemâlu’llâhî temaşâ mahallidir. Bu bakımdan sevgiliye kavuşma ve cemâlini seyretme amacıyla olan şair, tıpkı Yahya Bey gibi, şehit olmayı ister:

*Şehîd olanlara gûyâ ki nûr iner gökden
Erişse lâleler üzre şu’a-i Şems-i Duhâ*

(Kuşluk güneşinin ışıkları lâlelerin üzerine düşse, âdetâ şehitlerin üzerine gökten nur inmiş gibi olur.)

Dikkat edilirse şehit kavramını tanımlarken, “Allah yolunda” ifadesini kullandık. Bu ifade, anlamı daraltmamıza imkân verdiği gibi, derinlik de kazandırır. Çünkü “Allah yolu” tabiri, sadece bedenî cihâd olarak nitelendirilen savaş meydanlarını hatırlatmaz; aksine mânevî cihâd alanları olan kişinin maîşetini kazanması, insanlara yararlı olmaya çalışması, devlet ve milletin hizmetinde bulunması, insanların kalbine sevinç koyması, ilim öğrenmesi, ilim ve sanat eseri ortaya çıkarılması gibi temel insanî hususları da kapsayan bir ifadedir. Bu bakımdan şiirimizde insana hizmetle yahut ilim ve irfanla meşgûliyet esnasında vukû

bulan tabî ölüm de şehitlik kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Bir de aşk şehîdi (şehîd-i ışk) tabiri vardır ki, bu başlı başına üzerinde durulması gereken bir mazmundur.

Burada aşk şehitliğinin mahiyeti üzerinde ayrıntılı bir tahlil yapacak değiliz. Şu kadarını söylemek mümkündür ki, en dar anlamıyla aşk şehîdi tabiri, Hallâc-ı Mansûr’un tarihsel kişiliğiyle temsil ettiği misyonu ifade eder. Hallâc, mânevî seyrile ulaştığı cem makamında “*ene’l-Hak*” demiş ve buna mukâbil idam edilmiştir. Bu itibarla da “*şehîd-i ışk*” olarak anılmıştır. Fikirleri dolayısıyla idam edilen şair Nesîmî, bir beytinde Hallâc’la ilgili bu çağrışımlara atıfta bulunarak şöyle söyler:

*Dâim ene’l-Hak söylerem Hak’dan çü Mansûr
olmuşam*

*Kimdir beni ber-dâr eden bu şehre meşhûr
olmuşam*

Diyor ki Nesîmî: “Sanki ben Hallâc-ı Mansûr oldum; zirâ daima “*ene’l-Hak*” der dururum. Esasen ben bu söyleyişimle ve ulaştığım bu hâl ile şehirde tanınmaktayım. Artık kim beni darağacına çekecek, idam edecekse, gelsin etsin.” Tabî burada zımmen de olsa bir söyleyişi, bir hissedışı, bir duyuyu yargılama ve idamla cezalandırılmasına dönük eleştiri de vardır. Fakat yine de şair, bir yönüyle hem âdetâ meydan okuyor, hem de bu içine girdiğimiz yolda başına gelecekleri müdrik olduğunu hissettiriyor. Her hâlükârda, Nesîmî’nin âkıbeti de tıpkı Mansûr gibi olmuştur.

Hz. Hüseyin (r.a) Kabri / Kerbela

Bu anlatılanlar, divan şairinin tabîî ölümle neticelenen şehitliğe dönük tahlilleridir. Ancak bir de tabîî ölümle neticelenmeyen bir aşk şehitliği vardır ki, aşk sarayının kapısından girişle başlayıp fenâ kavramıyla ulaşılan yönelişi ifade eder. Aşk sarayı, mecâzî aşk açısından, bazen bir gül bahçesi, bir çeşmenin başı, bir ağacın altı olduğu gibi, bazen de bir pencerenin arkası veya bir güzel meclis de olabilir. Fakat hakîkî aşk itibarıyla bu saray, tekke veya zaviyeden başlayarak âlem-i kebîr olan bütün bir kâinat ve zübde-i âlem olan insanın gönlü olabilir. Nitekim hakîkî anlamda sırça saray âşğın gönlüdür. Her şey gönlüde başlar, gönlüde devam eder ve gönlüde biter. Bu itibarla aşka düşmek, şehâdet şerbetini içmekten başka bir şey değildir. Bu konuda pek çok örnek olmakla birlikte, meselâ bu mazmunu sıkça kullanan şairlerden birisi olan Osman Şems'in bir beyitinden yola çıkarak

kısa bir değerlendirme yapmak mümkündür. O bir beyitinde şöyle der:

*Hayrette kaldı seyr-i cemâlinle tâ-ebed
Şemşîr-i gamzen ile olanlar şehîd-i aşk*

Osman Şems gamzesiyle âşıkları şehit eden sevgiliye seslenerek der ki: “Sevgili! Senin süzgün bakışının kılıcıyla aşk şehîdi olanlar, cemâlini seyreterek ebediyete kadar hayrette kaldılar.” Seyretmek, müşâhede ve murâkabe kavramlarıyla çerçevesi çizilen irfânî bir bilgilenme sürecidir. Dikkat edilirse sevgilinin cemâli doğrudan doğruya bilginin kaynağı oluyor. Bu bilgi insanı hayrette bırakıyor. Hayrette kalmak, şaşırıp kalmak anlamına geldiği gibi, hayran olmak anlamına da gelir. Nitekim hayranlık, tıpkı mest veya mecnûn olmak gibi, âşğın hallerinden birisidir. Bu ise, insanın kendinden geçmesi demektir. Dolayısıyla

âşik, daha cemâli seyrederken, sevgilinin gamze kılıcıyla şehâdet şerbetini içmiştir.

Divan şiirinde bunca farklı boyutlarda şehitlik tasavvuru olunca, bu şehitler için bir de şah arayışına girilmiştir. Şah, siyasî bir kavram olarak, hükümdar ve padişah yerinde kullanılan bir tabirdir. Ancak Hz. Peygamber için kullanılan, “iki cihanın şahı” anlamındaki *şâh-ı kevneyn* tabiriyle, Hz. Ali için kullanılan erlerin *şâhı* anlamındaki *şâh-ı merdân* tabiri bu kavramın mânevî ve zihinsel tarafına işaret eder. Maamâfih şehitlerin şahı, yahut şiirlerde geçtiği şekliyle *şâh-ı şehit* tabiri, şâirin tarih tasavvurunu, dünya algısını ve zihnî yapısını ortaya koyan önemli tabirlerden biridir. Peki, şehitlerin *şâhı* kimdir? Bu soruyu asırlar önce Halvetî geleceğin önemli temsilcilerinden olan Sezâyî-i Gülşenî de sormuştur. Hatta Sezâî, sadece şahın kim olduğunu sormakla kalmamış, onun meşhedini de zikrederek tarif ve tavsif etmiştir. Der ki:

*Kimdir ol şâh-ı şehîd-i Kerbelâ
Nûr-ı çeşm-i Murtazâ Âl-i ‘Abâ
Eb u ceddidir ‘Ali hem Mustafâ
Ağla mâtemdir Muharremdir bugün*

(Kerbelâ’da şehit olan o sultân kimdir? O, Hz. Peygamber’in Ehl-i Beyt’indedir; Hz. Aliyyü’l-Murtazâ’nın gözünün nûrudur. Hz. Ali babası, Muhammed Mustafâ dedesidir. Haydi ağla; bugün mâtem günüdür, Muharremdir.)

Sezâyî-i Gülşenî, Muharrem dolayısıyla bu soruyu sorup, kit’a içerisinde gayet açık bir şekilde cevabını da vermektedir. Zaten istifham sanatı, bir soruyu yöneltip geri çekilmek anlamına gelmez. Nitekim Sezâî de “*Kimdir ol şâh-ı şehîd-i Kerbelâ*” derken, *şâh-ı şehîd* kim olduğu hususunda her hangi bir şüphesi olmayan okuyucunun şahın kimliği üzerinde yeniden düşünmesini sağlıyor. Aynı mazmunu kullanan XVI. yüzyıl şâiri Sâfî de, “*şâh-ı şehîdân*” tabirini kullanarak bütün şehitlerin *şâhı* nitelemesini yapıyor.

*Ey cân ü dil serîrine sultân yâ Hüseyin
Vey Kerbelâ’da şâh-ı şehîdân yâ Hüseyin*

(Ey kalp ve gönül köşkün sultân olan Hüseyin!

Ey Kerbelâ’da şehitlerin sultânı olan Hüseyin!)

“*Şâh-ı şehîdân*” tabirini sadece Sâfî kullanmaz; başka şairler de kullanmışlardır; Bağdatlı Rûhî de bunlardan biridir:

*Muhibb-i Âl iseñ tut mâtem-i şâh-ı şehîdânı
Zemîni gark-ı hûn it çarha çek feryâd-ı efgânı*

(Rasûlu’llâh’ın Ehl-i Beyt’inden olanları seviyorsan, şehitlerin sultânı için mâtem tut; o kdar ağla ki, gözünden kanlar akarak yer yüzünü kana boğsun; ağlama feryadın da göklere ulaşsın.)

1605’de vefat eden Ruhî, okuyucuya bir yandan tarihî bir problem olarak Kerbelâ’yı ve orada yaşanan elîm hâdiseyi hatırlatıyor, öte yandan da bu hâdiseler karşısında alınması gereken tedbiri vaz’ediyor. Kerbelâ, bilindiği gibi, “*Vak’a-i dil-sûz-i Kerbelâ*” ve “*Haber-i Kerbelâ*”dır; gönül sızlata bu haberin alındığı tarihlerde mâtem tutup feryâd-ı figân etmek Ehl-i Beyt’i sevenlerin öncelikli vazifelerindedir. Tabîî burada dikkati çeken husus, şehitliğin kutsiyetiyle Ehl-i Beyt’in mânevî kimliğinin bir araya gelmesidir. Bu bakımdan *şâh-ı şehîdân* pâyesi çok yüce tutulmuştur. Mesela Zekâyî şöyle der:

*Evliyâdan yücedir şâh-ı şehîdîñ pâyesi
“Kâbe kavseyn-i ev-ednâ”dan alınmış mâyesi*

(“*Şehîdlerin şâhı*” olma makâmı evliyânın derecesinden yücedir; onun mayası “*yayın iki ucunun yakınlığı kadar, hatta daha da az*” (53/Necm, 9) sözünden alınmıştır.)

Hulâsa, farklı kategorilerde şehitliği tasnif eden divân şâiri, hiçbir ayırım gözetmeden bütün şehitlerin *şâhı* olarak Hz. Hüseyin’i gösterir. Dolayısıyla Mebnî Baba gibi pek çok şâir *Şâh-ı şehîd*’in yolunda cân fedâ etmeyi de tavsiye etmekten kaçınmaz:

*Hep varım anıñ cân dahi ‘âlemde neyim var
Cânım fedâ ol şâh-ı şehîdân Hüseyne*

(Şehitlerin sultânı olan Hz. Hüseyin’ne canım feda olsun; bu dünyada neyim varsa, bütün varlığım, hatta canım onundur.)